

**Vojislav I. Ilić-Mlađi: Antologija srpske lirike od Branka do danas.** — 1920. Izdanje knjižarnice Rajkovića i Čukovića. Beograd.

V zadnjem času se na književnem trgu pogosto javljajo antologije in zborniki raznih pesnikov, kar je dokaz, da se hočemo medsebojno ožje spoznati, k čemer nemalo pripomore poznanje književnosti. Kot nekak zbornik srbske lirike je služila in služi prevsem Popovičeva Antologija novije srpske lirike, ki je prošlega leta izšla že v četrti izdaji. Pri sestavljanju te antologije se je držal Popović načela, da mora imeti vsaka pesem emocijo, jasnost dikcije in mora biti lepa — vsa. Pri razporedbi pesmi se urednik ni držal strogo niti kronološkega reda, niti ni pesmi uredil po abecednem redu imen pesnikov, temveč je hotel dati antologiji značaj ubranega, umetniško zaokroženega dela («slaganje u akorde», «zaokrugljeno umetniško delo»).

Zdaj pa je izdal novo, skoro še enkrat obširnejšo antologijo Ilić, ki se v zagovoru postavlja na Popoviću nasprotno stališče. To nasprotovanje diha med vrsticami. Vendar izhaja glede ureditve sličnega zbornika prvotno iz istega naziranja. Kot za Popovića je tudi za Ilića merodajen «čisto estetički kriterijum», k čemer pristavlja, da je treba sprejeti od vsakega pesnika toliko število lepih pesmi, da je to «v sorazmerju s celotnim številom njegovih lepih pesmi». Kdaj je pesem lepa? Tudi v tem oziru je njegovo naziranje slično Popovičevemu. Toda kar se tiče razporedbe pesnitev, sta si nasprotna, kajti Iliću je Popovičovo «slaganje u akorde» najslabši način urejevanja, prisiljeno delo, iskano, in ima na sebi pečat umetničenja. «Kronološki red književnog javljanja» je zelo primeren, ker se na ta način dobi pregled čez kako dobo.

Ne morem pa razumeti, kako se je urednik odločil za nekatere poprave slabih ali nerodno zvenečih, trdih stihov. Take poprave so naravnost nedopustne. Z radikalnega stališča so sploh vsa popravljajna in piljenja del umrlih pesnikov — potvarjanje tekstov. Tu pa je Ilić popravljaj — ne samo kako vejico ali interpunkcije sploh, temveč zapostavljal in preobračal besede, češ da je «bio prinuđen izvršiti ispravku izvesnih očividnih pogrešaka *ili drugih neskladnosti, bez čije bi ispravke dotične pesme izgubile mnogo od lepote, ili bi im čak bio onemogućen i ulaz u „Antologiju“*». Slednja trditev naravnost pobija malo prej stoječo zahtevo, da mora biti lepa pesem tehnično neporečna od prve do zadnje kitice. Lepa mora biti, da, toda olepšavati je ne sme — urednik! Če pa je potrebna «popravila», potem že itak ne spada v antologijo!

Vobče je zbirka zelo pestra, obsežna, vsebujoča marsikak biser srpske poezije, ki je v Popovičevi antologiji izostal. Tako je v tej knjigi preko sto pesmi, ki jih je Popović izpustil in odklonil.

Miran Jarc.

**Josip Kosor: Požar strasti.** Drama u četiri čina. Drugo izdanje. Naklada St. Kugli. Zagreb. 1921.

To je silno delo. Ima veleresen problem in strašno napeto dramatiko, ki stopnjema raste od začetka do konca, ko se razreši in raztrešči v pretresljivo dramo, od vekomaj začeto in nedognano do današnjega dne in na veke. — Štiri glavne osebe, sami moški, nosijo dejanje o problemu lastninske pravice in o problemu plemenske, krvne dedičnosti. Nauk, da je zemlja, gruda, last onega, ki jo ima rad s celim srcem, jo obdeluje v potu svojega obraza in ki se bojuje zanjo z Bogom in vragom, z vsemi naravnimi elementi in s samolastno

pisanimi zakoni cele človeške družbe, — ta silni, zatajevani in vendar veko-večni nauk je v krasni drami debelo debelo podčrtan. Zemlja, ki pije vroči znoj mojega trpljenj polnega dela, zemlja, ki jo zato posvečajo moja ljubezen, moje misli in vsa prizadevanja mojega prekratkega življenja, postane moja (R. Bazin: Gruda umira; Iv. Cankar: Hlapec Jernej!) in jaz sam imam pravico do nje. Sila krivice mi jo more vzeti, ali nad silo je še sila: nasilje, torej boj, boj za pravico! Moj rod se vrže nad tvoj rod, ki mi jemlješ naravno pravo do posvečene moje zemlje, in moje pokolenje in tvoje pokolenje se bosta zvila kakor kačji klopčič in bosta sikala in se grizla in klala za ljubljeno zemljo, dokler ne omalne eno ali drugo!... Zakaž zemlja mi je dražja od žene, dražja od nebes samih in izveličanja, ker ona me je dala in vanjo se vračam, zanjo z veseljem trpim, — zanjo dam rad tudi življenje! (Velike in male vojne za teritorialne prilastitve, obmejni prepiri!) — Črnošolec (Mirko), učen človek, zbeži od učenosti na rodno grudo, lastnoročno jo obdeluje in začudeno spoznava, da je njegovo delo, kmečko delo, edino pravo in najlepše, najpoštenejše delo, ker je najnaravnejše in najprvotnejše; spoznava, da mu vse učene knjige niso in ne bi mogle dati nikoli, kar mu daje preprosti — plug. Priroda in kdor ima moč, ima pravico, tako razsodi, ko vidi prepir za zemljo med sosedi, in jih pozivlja tako na boj zanjo. Ilarija, bogatega slavonskega kmeta, mirnega, pobožnega moža, ki trpi strašne muke, ker mu revnejši, a odločnejši sosed Guša kradoma odorava njivo, tiho zaničuje. Kajti namesto da bi Ilarija možko branil svoje, išče tolažbe v molitvi in v svetopisemskih izrekih in šele, ko postaja kraja vedno večja, po večletnih duševnih bojih, pisane pravice pred sodnijo, a to poglavitno zato, ker je Ada, Gušin sin, skoraj smrtno ranil njegovega edinca Ilijo, odvel sinu zaročenko in ga osramotil pred vso sosesko. Sodnija in zemljemerec mu vrnete last, ukradeno zemljo, a on se je skoraj brani in bi jo rad podaril kar nazaj tatu, da ta ne bi bil ponižan in ne napravil v svoji užaljenosti kakega greha. Mož ljubi bolj nebesa nego zemljo, ki jo v svoji šemasti emravosti daruje samo zato, da bi se izmirl s svojim sovražnikom! — Guša, ponosen in močan in odločen v svoji silni ljubezni do zemlje, ga z odoravanjem njive draži, ker se mu zdi Ilarijeva ponižnost gnusna in nemoška; sovraži ga, ker je (Ilarija) pobožnjak, strahopetec, ki se skriva za hrbet božje milosti in neke pravice, namesto da bi udaril in se možko boril. Do konca ga sovraži.

Ilija in Ada sta v marsičem podedovala naravo svojih očetov. Ilija ima rad zemljo, zato očeta včasih ščuje na odpor, včasih zagovarja njegovo popustljivost; še rajši pa ima Ružo, svoje dekle, radi katere mora teči njegova kri, da mu jo more poskusoma ukrasti polnokrvni, zdravi in odločni tekmeč. Temu svojemu tekmeču in sovražniku ponuja v dar zemlje in ga vabi, ker Ilarija tako želi, v svate, ko se ženi z Ružo. Vse mu odpusti, rane in sramoto, celo to, da mu je bil odvel Ružo, ki o njej misli, da se mu je morala v strahu vdati, vse mu odpusti, samo tri kaplje krvi naj mu da pred vso vasjo, da bo kri izprana s krvjo. Očetova kratka in pobožnjaška, strahopetna in neodločna narava se potrjuje v njem.

Ada je pravi sin svojega očeta in se tega tudi ponosno zaveda. Živ je, zdrav in odločen, ponosen in moški, po življenju in uživanju hrepeneč mladenič, ki se ga boji vsa bogaboječa vas. Kakor mi je njegov oče všeč, ker tako



Stana in globoko ljubi zemljo in ker poka po njem toliko odločnosti in neupogljivosti, tako mi je simpatičen sin Ada, simpatičen kljub divjosti, posebno zato, ker se ne da zlomiti in ker zaupa v svojo mlado moč in v življenje in ker se hoče pogumno boriti z vsem svetom. — Veleddramatičen in pretresljiv je prvi prizor II. dejanja med njim in njegovo materjo Stano, čeprav se mi zdi nekoliko nenaraven; tako mati ne govori z otrokom o njegovem očetu in tako ne sin z materjo! Stana je pobožna in išče miru v molitvi in babjeverju s staro ciganko Jelo. Mara, Ilarijeva žena, je simpatična ženska, ki ima več moškosti nego njen pobožni mož. Človeku je kar hudo, da ima tako malo vpliva na moža in sina. — A tudi Stana je brez moči pred svojim možem in sinom. Ta realistična slika ženske usode tam doli je pač namenoma pokazana. Strašna je tudi slika uradniške korupcije, risana z mojstrsko roko in ogorčenim srcem (3. prizor I. dejanja, 7. in 8. prizor III. dejanja)! Vse osebe, ki so ostro označene v jedrnatih dvogovorih, se predrhtijo do konca. Šele zdaj se z nekako strašno in tujo silo zbudi v Ilariju mož, čast in ponos svobodnega človeka. Ko začuti njih silno moč, odbrcne svojo cmeravo miroljubnost in plane s svojim sinom, da streta in zlomita, kar jima je napoti in kakor jima velela zdrava, prirojena, za tako dolgo dobo zamorjena narava.

V začetku se dejanje spotika nad suhim pripovedovanjem brez dejavnosti navzočih oseb. Morda je pesnik hotel utemeljiti s tem dramatski prizor, ki dramo vodi? Spretno in pravilno se mi to ne zdi. Malo kesneje stopita prav po starem iz gruč ljudi malo v stran dve osebi, da nam razodeneta še nadaljnji dramatski motiv (da je Ada z nožem ranil Ilijo itd.)! Potem: tisto bratovstvo bogatih kmetov s cigani in potepuhi! Ali je mogoče? Pri nas bi ne bilo! Za naše pojme je tudi neumljivo, kako se pošteni delavci istovetijo s cigani in potepuškiimi postopači! Tretje dejanje ima 14 prizorov, kaže jih samo 13, ker ima 8. prizor napačno številčno oznako. — Odkar sem bral B. Stankovića *«Nečisto krv»*, me ni še nobeno delo iz našega slovstva tako držalo, kakor me je prevzela tale grandiozna drama. *Ivan Zorec.*

**Wendel, Hermann: Aus dem südslavischen Risorgimento.** Gotha. F. A. Perthes. A. G. 1921. 199 str. 14 Mk.

V jeziku, v katerem doslej nismo bili vajeni prijaznih besed, je napisana ta obsežna knjiga, polna podrobnega znanja naših teženj in težav, prešinjena ljubeznjivega zanimanja za našo preteklost in sedanost, pisana z obsežnim znanjem učenjaka in oblikovana s spretno roko bistrovidnega umetnika. Wendel ne opisuje vseh pojavov našega preporoda od 18. stol. do konca svetovne vojne, ampak poda v sedmih monografijah sedem izrazitih zastopnikov našega kulturnega in političnega življenja. Prvi je veliki inicijator Dositej Obradović, ki je med Srbi »prvi zavestno in odločno okrenil oči svojega naroda proti zapadni kulturi«; zadnji v tej vrsti je naš Krek s svojo nad vse značilno devizo: »Začeti je treba, v tem je vsa skrivnost!« Med tem srbskim menihom 18. stol., ki je pobegnil iz samostana in se z žejnimi očmi in gladno dovzetnim srcem ogledal po vsem »prosvetljenem« zapadu in ki se je končno doma lahko uveljavil kot nekak minister za prosveto in slovenskim profesorjem bogoslovja v 20. stol., ki je svoje javno delovanje začel s praktičnim udejstvovanjem na socialnem polju, in ga končal z dalekosežnimi političnimi načrti, katerih uresničitve ni več doživel, pa se kreta in mrgoli v Wendlovi knjigi množica naših